

John Dewey (1859-1952)

Fotoğraf: Library of Congress.

<https://www.loc.gov/pictures/item/2005685701/>

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'deki eğitim sistemini inceleyip, modernleşmesi için uygun tavsiyelerde bulunmak üzere yabancı eğitim uzmanı ve bilim insanları ülkeye davet edilmiştir. Amerikalı filozof, toplum bilimci ve eğitimci John Dewey, ilk davet edilen uzmanlardan biridir ve Türkiye'nin yeni eğitim sisteminin düzenlenmesinde etkileri olmuştur. John Dewey, 20 Ekim 1859'da ABD'nin Vermont eyaletinin Burlington kentinde dünyaya gelmiştir. 1879 yılında Vermont Üniversitesi'nden lisans derecesiyle mezun olmuş, 1884 yılında John Hopkins Üniversitesi'nden doktora derecesini almış, akademik çalışmalarına 1889-1894 yılları arasında Michigan Üniversitesi'nde devam etmiştir. 1894'ten itibaren Chicago Üniversitesi'nde felsefe, psikoloji ve pedagoji bölümlerinin başkanlığını yapmıştır. Ayrıca, okul, toplum ve eğitim ile ilgili görüşlerini uygulamak amacıyla 1896 yılında Chicago Üniversitesi'nde bir "Laboratuvar Okulu" kurmuştur. 1905'ten emekli olduğu 1930 yılına kadar Columbia Üniversitesi'nde ders vermiştir. Bu süre zarfında, çok yönlü bir filozof ve eğitim danışmanı olarak pek çok ülkede incelemelerde bulunmuş, konferanslara katılmıştır. 1919-1921 yılları arasında Japonya ile Çin'de konferanslar vermiş, 1924 yılında Türkiye'yi ziyaret etmiş, 1928'de Sovyetler Birliği'nde okulları ve eğitim sistemini incelemiştir. Eğitimle ilgili görüşleri Amerika dışında Türkiye, Çin, Japonya, Meksika gibi birçok ülkede etkili olmuştur. Dewey, Amerika'nın sosyal meselelerinin dışında da kalmayarak, demokrasi, eğitim, siyaset hakkında düşüncelerini samimi olarak dile getirmiştir. Desteklediği birçok mesele arasında, kadınların oy hakkı, gelişmeci eğitim, eğitimcilerin hakları, hümanist hareket ve uluslararası barış yer almıştır. Zamanının önde gelen psikolojik ve felsefi figürlerinden biri olarak, sırasıyla 1899'da Amerikan Psikoloji Derneği'nin ve 1905'te de Amerikan Felsefe Derneği'nin başkanı seçilmiştir. Hayatı boyunca 140 dergide 700'den fazla makale ve yaklaşık 40 kitap yayınlamıştır. Dewey, 1952 yılında ABD'de de yaşamını yitirmiştir.

John Dewey, kendisinden önce Charles Peirce ve William James tarafından geliştirilen ve bir Amerikan felsefesi olarak bilinen pragmatizmden etkilendiği kadar, onun gelişmesi için de önemli katkılarda bulunmuştur. Pragmatizm, etimolojik olarak "pratik"ten türemiş; işe, eyleme dönük, uygulanması amaçlanan düşüncenin felsefi yönelimidir. Dewey, kendinden önceki temsilcilerinin düşüncelerini sentezleyerek, pragmatizmi, mantıksal ve ahlaki bir analiz teorisi olarak geliştirmiştir. Pragmatizm temelinde, etik, metafizik, epistemoloji, mantık, din felsefesi ve estetik alanlarında sistematik görüşler ileri sürmüştür. Öte yandan onu en çok meşhur eden, eğitim felsefesi ve sosyal

felsefeyle ilgili yaklaşımlardır. Bu konuların, düşüncelerinin geri kalan kısmına temel teşkil ettiği ifade edilmektedir. Eğitim alanında ilerlemecilik (progressivism) adı verilen felsefenin öncülerindendir. İlerlemecilik, pragmatizmin eğitime uygulanmasıdır. Çalışmalarında, eğitim ve okulun, birey ve toplum yaşamındaki yerini irdelemiş, eğitim aracılığı ile birey ve toplumu geliştirme işlevini analiz etmiştir. Benimsediği eğitim anlayışında “*tecrübe, problem çözme, özgürlük, demokrasi, disiplin, iş eğitimi*” gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır. Eğitimi, demokrasi ve demokratik ilkelerle birlikte tartışmıştır. Dewey’e göre; demokrasiyi sağlayacak tek araç eğitimidir. Bilimsel ve özgür bir eğitim ortamı toplumun demokratikleşmesinin temel koşuludur. Onun eğitim anlayışına göre değerler ve ahlaki ilkeler kişinin deneyimine, topluma ve toplumun kültürel özelliklerine göre değişmektedir. Buradan hareketle, eğitimle ilgili farklı ülkelerde yaptığı incelemelerin ardından hazırladığı raporlarda, her ülkenin kendi aydınları, öğretmen ve eğitimcilerinin görüşlerine başvurularak kendi eğitim sistemlerini yapılandırmaları üzerinde durmuştur.

John Dewey, İsmail Safa (Özler) Bey’in Maarif Vekâleti döneminde Türkiye’ye davet edilmiştir. İsmail Safa Bey’in öncülüğünde, Mustafa Rahmi, İhsan Sungu ve Avni Başman gibi eğitimci ve bilim insanlarının öncülüğünde gerçekleştirilen 15 Temmuz- 15 Ağustos 1923 tarihleri arasında I. Heyet-i İlmiye toplantısında eğitime yönelik önemli kitapların Türkçeye çevrilmesi kararı alınmıştır. Telif ve Tercüme Heyeti üyelerinden Mustafa Rahmi (Balaban) Dewey’in bir kitabını *Çocuk ve Mektep* adıyla, Avni Başman *Mektep ve Cemiyet* eserini çevirmiştir. Mustafa Rahmi, *Gazi’nin Maarif Umdesi- Asri Terbiye ve Maarif* adlı eserinde dönemin ulusal eğitim sisteminin temellerini ele alırken, Dewey’in eğitim felsefesine ayrı bir önem atfetmiştir. Böylece, henüz Türkiye’ye gelmeden önce Avrupalı düşünürler aracılığıyla tanınan Dewey, eserleriyle de tanınır hale gelmiştir.

Dewey, Maarif Vekili Vasıf (Çınar) Bey döneminde, daveti kabul ettiğini ve Türkiye’ye gelebileceğini bildirmiştir. 19 Temmuz 1924 tarihinde eşi ile birlikte İstanbul’a gelerek önce burada incelemelerde bulunmuştur. Yaz tatili dönemi olduğu için eğitim-öğretim sürecine tanıklık edemese de, Dârülfünun’da, liselerde, öğretmen okulunda, öğretmen derneğinde incelemeler yapmıştır. İstanbul’da bulunduğu günlerde Darülmuallimin ve Darülmuallimat Mezunları Cemiyeti yıllık kongrelerini yapmaktadır ve Dewey, öğretmenlerin sorunlarını dinleme imkânı bulmuştur. 13 Ağustos’ta eşiyle birlikte Ankara’ya giden Dewey, 14 Ağustos’ta önce Maarif Vekili Vasıf Bey ile ardından aynı gün Ankara Muallimler Birliğinde yöneticiler ve öğretmenlerle görüşmüştür. Muallimler Birliğinin Dewey adına verdiği ziyafette Atatürk ile tanışmış ve sohbet etmişlerdir. Dewey’in ziyareti, basın tarafından da ilgiyle izlenmiştir. Gazetelere mektupla yaptığı açıklamada; Türkiye’ye hazır bir programla gelmediğini ve böyle bir uygulamanın kâğıt üzerinde kalmaya mahkûm olduğunu ifade etmiştir. Türkiye’deki görevinin tüm eğitim sistemini ıslah etmek olmadığını ancak incelemelerinin ardından görüşlerini bilimsel metotlara uygun bir program halinde ortaya koymak istediğini vurgulamıştır. “*Mektebin kalbi muallimdir*” diyen Dewey, öğretmenlerin iyi yetiştirilmesi ve mesleki koşullarının iyileştirilmesinin önemine de işaret etmiştir. Ankara’da 22 Ağustos’ta toplanan Muallimler Birliği Kongresine de katılmıştır. Bursa’yı da ziyaret ederek, tekrar İstanbul’a dönen Dewey ve eşi 18 Eylül’de Türkiye’den ayrılmıştır.

John Dewey, yaklaşık iki aylık ziyaretinde incelemelerini ve düşüncelerini içeren iki rapor vermiştir. Bunlardan ilki, henüz Türkiye’deyken hazırlayıp verdiği rapordur. Rapor, bütçeye acele konulması gereken bazı ödenekleri ve bunların nerelere sarf olunacağını gösteren içeriğe sahiptir. Asıl raporu Amerika’ya döndükten sonra hazırlayıp göndermiştir. Raporlar 1925 yılında Maarif Vekâleti Mecmuasında yayınlanmıştır. 1939 yılında birleştirilerek Milli Eğitim Bakanlığı tarafından basılmıştır. Ayrıca Dewey’in Türkiye ziyareti, Amerika’ya döndükten sonra New Republic’te yayınladığı beş makalesine konu olmuştur. “*Bir Teokrasiyi Laikleştirmek: Genç Türkiye ve Hilafet*”, New Republic (17 Eylül 1924), XL:69-71; “*Yeni Ankara*”, New Republic (15 Ekim 1924), XL: 169-170; “*Türk Trajedisi*”, New Republic (12 Kasım 1924),

XL: 268-269; "Türkiye'de Yabancı Okullar", New Republic (3 Aralık 1924), XLI: 40-42; "Türkiye Sorunu", New Republic (7 Ocak 1925), XLI: 262-263. Makaleleri, Türkiye hakkındaki gözlemleri ve edindiği bilgilerden çıkardığı sonuçları içermektedir.

John Dewey'in "*Bütçeye Konulması Muktazi Tahsisat Hakkında Muhtıra*" başlıklı raporunda 8 madde yer almaktadır. Raporda bütçeye ödenek konulması gereken konuları şöyle ifade etmektedir: Okul binalarının yapımı ve donatımı konusunda uzmanlar yetiştirilmelidir. Farklı türde ve kademedeki okullarda, eğitim ve programlarını hazırlamak gibi sorunlarla uğraşmak, gelecekteki uzmanları yetiştirmek üzere komisyonlar kurulmalıdır. Eğitim sorunlarına ilişkin telif ve çeviri çabalarının arttırılması gerekir, bu amaçla Telif ve Tercüme Dairesinin ödenekleri arttırılmalıdır. Gezici kitaplıklar kurulmalı ve bu kitaplıklar için görevliler yetiştirilmelidir. Sanayide kullanılan başlıca araç ve makinelerin örneklerini halka ve okullara göstermek için gezici sergiler yapılmalıdır. Bu işlerde uzman yetiştirmek üzere gençler yabancı ülkelere gönderilmelidir. Özel bir komisyon kurularak, bu komisyon farklı ülkelerde okul binaları, bahçeleri, oyun alanları, vb. gibi eğitim öğretim ortam ve donatımını incelemelidir. Tarımın gelişmesinde, çiftçi korporasyonlarında okulların rolü düşünülerek köy okullarını bu amaçla düzenlemek üzere bir komisyon kurulmalıdır. Raporun dayandığı ilkelerde, Türk eğitiminin, özel düzeltimlerden çok, bir gelişme programına gereksinimi olduğu belirtilmiştir. Düzeltimlere, uzmanlar yetiştirildikten sonra başlanması vurgulanmıştır. Tüm organizasyonun Eğitim Bakanlığı tarafından, formalitelerden, amaca götürmeyen bütün çabalardan sakınarak yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Ön raporda, özellikle öğretmenler ele alınmıştır. Öğretmenlerin mesleğe hakkıyla hazırlanma olanaklarını kolaylaştırmadıkça eğitimde gerçek reform yapılamayacağı ve öğretmenlerin mesleki gelişmelerini temin için ne gibi araçlara başvurulacağı da vurgulanmıştır.

Amerika'ya döndükten sonra gönderdiği rapor; Giriş, 1- Program, 2- Eğitim Bakanlığı Örgütü, 3- Öğretmenlerin Yetiştirilmesi ve Terfihi, 4- Öğretmenlerin Yetiştirilmesi, 5- Okul Sistemi, 6- Sağlık ve Sağlığın Korunması, 7- Okul Disiplini, 8- Çeşitli Maddeler şeklinde düzenlenmiştir. Raporda öncelikle; okulların amaçlarının saptanması gerektiği vurgulanmıştır. Böylece bu kurumlar birtakım gereksiz değişikliklerle, sözde yenileme faaliyetlerinden uzak kalacaktır. Türkiye'nin uygar dünyanın bir üyesi olarak özgür, bağımsız ve laik Cumhuriyet olarak gelişimiyle Milli Eğitim örgütünde izlenecek amacın saptanmasında bir güçlük olmayacaktır. Bu amaca varmak üzere, okullar, ulus bireylerine; önce doğru politik alışkanlıklar ve fikirler sağlamalı, ikinci olarak, onlarda çeşitli biçimde ekonomik ve ticari yetenekleri özendirmelidir. Üçüncü olarak; erkek ve kadını millî egemenliğe, ekonomik bakımdan kendini yönetmeye ve sanatça ilerlemeye yönelterek, yani onları, girişim ve yaratıcılığa, bağımsız ve bilimsel düşünmeye sevk ederek, toplumsal gelişime uygun düşünsel ve ahlaki karakteri kendilerinde geliştirmesi gereklidir. Bunun için sadece liderler yetiştirmek yeterli değildir, yurttaşların tümü toplumsal gelişmeye uygun bir eğitim almalıdır. Amaca varmak için, okulların öğrencilere yalnız ders konularını öğretmesi yeterli olmaz. Okul topluluk yaşamının merkezi olmalıdır. Türkiye'nin toplumsal amaçlarına hizmet edecek bir ulusal eğitim planının düzenlenmesi için, genel bir programa ihtiyaç olduğu belirtilen raporda özellikle, bu programın TBMM'de kabul edilerek, Milli Eğitim Bakanlığında kişilerin değişmesinden etkilenmeyecek bir anayasa ya da "ana şartname" niteliğinde olması gerektiği vurgulanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı örgütünde yapılması gereken düzenlemeleri önceki raporunda belirttiği hususlar çerçevesinde ele alarak daha ayrıntılı açıklamıştır. Türkiye'de eğitim örgütünde "birlik" olmalıdır ancak birlik ile tekdüzelik karıştırılmamalıdır. Milli Eğitim Bakanlığı ile okul örgütü arasındaki ilişki oldukça önemlidir. Bu açıdan ülke genelinde eğitim faaliyetlerinin sürdürülmesinde Milli Eğitim Bakanlığı örgütüne ihtiyaç olmakla birlikte, bakanlık merkezilik davranışına kapılmadan, farklı bölgelerin ihtiyaçlarına yönelik esnekliği içermelidir. Bu da Eğitim Bakanlığının, Türkiye

eğitim ve öğretime için diktatör olmasından ziyade, esin kaynağı ve rehberi olarak donatılmasıyla sağlanabilir. Raporun ağırlıklı bölümünü, öğretmen yetiştirilmesi ve öğretmenlerin koşullarının iyileştirilmesi oluşturmaktadır. Türkiye'nin sosyo-ekonomik koşulları gözetildiğinde farklı tipte öğretmen okullarına ihtiyaç bulunmaktadır. Örneđin okullarda köylülerin ve çiftçilerin ilgi ve gereksinimlerine özel bir önem verilmeden gerçekleştirilecek bir uygulama, kuramsal ve skolastik olur. Türkiye'nin milli refahının gelişimi, tarım işlerinin düzenlenmesine sıkıca bağlıdır. Raporda ayrıca, öğretmen okulunda bir "Deneyim Okulu" açılması önerilmektedir. Dewey'in önerilerinde, okullar toplumsal gelişmeye pek çok yönden katkıda bulunacak merkezler olarak görülmektedir. Buna göre; halk sağlığı çalışmalarında da okullar önemli bir işlev üstlenmelidir. Eğitim Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığının ortak çalışmalarıyla acil görünen Türkiye'nin sağlık meselelerinin üstesinden gelinebilir. Dewey, raporunu ilgililere ve yardımcı olanlara teşekkür ederek ve ziyaretinin Türk eğitime yarar sağlayacağı umudunu ifade ederek tamamlamıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, "Tevhid-i Tedrisat Kanunu" temelinde çağdaş ve laik esaslara dayalı bir eğitim reformu gerçekleştirilmeye çalışılırken John Dewey gibi uzmanların önerilerinden de yararlanılmıştır. Özellikle, 1925 yılının sonlarında Maarif Vekâleti görevini üstlenen Necati Bey döneminde, başta bakanlık örgütü olmak üzere eğitim sistemine yeni düzenlemeler getirilmiştir. Necati Bey, göreve geldikten sonra yaptığı açıklamalarda pek çok kez "Dewey Raporu"na atıf yapmıştır. Bakanlık merkez örgütünü, bir bürokrasi makinesi olmaktan çıkartıp fikir ve ilham kaynağı haline getirmek için Talim ve Terbiye Dairesini kurmuştur. Böylece eğitim sistemini bilimsel metotlara dayalı, ülkenin ihtiyaçlarına ve çağdaş uygarlık gereklerine uygun, en önemlisi kişilerin değişmesinden etkilenmeyecek, eğitimin esas şartlarını, programını hazırlayacak, bir kurul oluşturulmuştur. 1926 Bütçe Kanunu ile yine Dewey'in raporuna dayanarak Bakanlık merkez örgütünde inşaat, hıfzıssıhha ve yükseköğretim müdürlük ve daireleri kurulmuştur. Ülkenin eğitim bölgelerine ayrılması, daha önce, Heyet-i İlmiye toplantısında da ele alınmış ancak uygulamaya geçirilememiştir. 1926 Teşkilat Yasası ile "Maarif Eminlikleri" örgütünü kurularak, Türkiye eğitim bölgelerine ayrılmış ve "Maarif Emni" yönetiminde bakanlığa bağlı bir örgütlenmeye gidilmiştir. Böylece, Dewey'in raporunda belirttiği, "yalnız kâğıt üzerinde değil, halkın eğitimini amaç edinen, birçok bölgesinde öğretim ve öğretmen eksiği bulunan bir ülkede, eğitim bakanlığı merkezi bir görev almalıdır" görüşü hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Öte yandan John Dewey, görüşleri ve eserleriyle de Türk eğitimcilerini etkilemiştir. Nitekim John Dewey'in görüşlerinden etkilenen eğitimcilerin başında, Talim ve Terbiye Kurulu'nun ilk başkanı Mehmet Emin Erişirgil ve yine Talim Terbiye Kurulu üyeliği yapan Avni Başman gelmektedir. Eserlerinin birçoğu Türkçeye çevrilmiş ve yayınlanmıştır.

Birgöl BOZKURT

KAYNAKÇA

"Amerikalı Profesör John Dewey Fikirlerini İzah Ediyor", **Tanin**, 16 Ağustos 1340 (1924).

ANTON, John P., "Dewey'in 1924 Türkiye Ziyareti ve Mevcut Arayışlar", **Cumhuriyet, Eğitim Reformu ve Dewey**, Forum İstanbul Enstitüsü Yayınları, İstanbul 2007.

ATA, Bahri, "1924 Türk Basını Işığında Amerikalı Eğitimci John Dewey'nin Türkiye Seyahati", **GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C 21, S 3, 2001, s.193-207.

BAKIR, Kemal, **Demokratik Eğitim (John Dewey'in Eğitim Felsefesi Üzerine)**, Pegem Akademi, 4. Baskı, Ankara 2015.

BAL, Hüseyin, **John Dewey'in Eğitim Felsefesi ve 1924 Raporunun Türk Eğitime Etkileri**, Fakülte Kitabevi,

Isparta 2010.

DEWEY, John, **Özgürlük ve Kültür**, Çev. Vedat Günyol, Üçüncü Baskı, Remzi Kitabevi, Ankara 1987.

DEWEY, John, **Türkiye Maarifi Hakkında Rapor**, T.C. Maarif Vekâleti- Devlet Basımevi, İstanbul 1939.

ERGÜN, Mustafa, **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, Ankara Üniversitesi, DTCF Yayınları, Ankara 1982.

“John Dewey”, **Stanford Encyclopedia of Philosophy**, <https://plato.stanford.edu/entries/dewey/>

“John Dewey”, **Tanin**, 27 Ağustos 1924.

M. Zekeriya, “Dewey Ne yapacak?”, **Cumhuriyet**, 19 Ağustos 1924.

“Maarif Vekili Necati Beyefendinin Beyanâtı”, **Maarif Vekâleti Mecmuası**, S 6, 1 Mart 1926.

“Mrs. Dewey İle Mülakat”, **Vatan**, 23 Temmuz 1924.

“Muallimler Kongresi Reisicumhur Hazretlerinin Huzuruyla Açıldı”, **Vakit**, 23 Ağustos 1924.

“Profesör John Dewey’in Raporları (Bütçeye Konulması Muktezi Tahsisat Hakkında Muhtıra)” **Maarif Vekâleti Mecmuası**, S 1, 1 Mart 1925.

“Profesör John Dewey’in Raporları”, **Maarif Vekâleti Mecmuası**, S 2, 1 Mayıs 1925.

SELVİ, Kıymet, SÖNMEZ, Belgin, ÖZÜDOĞRU, Fatma, “John Dewey: Okul, Toplum ve Eğitim”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**.

SHOOK, John R, **Amerikan Pragmatizminin Öncüleri**, Çev. Celal Türer, Üniversite Kitabevi, İstanbul 2003.

23/11/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/john-dewey-1859-1952/?pdf=3906> adresinden erişilmiştir